

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 659.3/4:323.1/.2](477)"1994/2004"

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ
(1994–2004 рр.)**Ю. В. Нестеряк,***доктор наук з державного управління, завідувач кафедри журналістики та нових медіа Інституту журналістики Київського університету ім. Бориса Грінченка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2333-5965>*

У статті на основі комплексного аналізу інформаційного простору України в 1994–2004 рр. визначено, що за відсутності суспільного інтересу та, як наслідок, суспільного запиту на інформаційну стратегію вирішальну роль на цьому етапі розвитку вітчизняного інформаційного простору відігравали виключно інтереси великого капіталу. Увага фінансових груп до засобів масової інформації була зумовлена пошуком ефективних інструментів політичного впливу. У результаті практично всі приватні засоби масової інформації в Україні залежали від “політичних” джерел фінансування.

Ключові слова: національний інформаційний простір, комерційна модель мас-медіа, моніторинг засобів масової інформації.

Y. V. Nesteryak,*Doctor of Science in Public Administration, Head of the Department of Journalism and New Media, Institute of Journalism of Borys Grinchenko Kyiv University***DEVELOPMENT OF THE NATIONAL INFORMATION SPACE OF UKRAINE (1994–2004)**

On the basis of complex analysis of the information space of Ukraine in 1994–2004 the article has determined that in the absence of public interest and, as a consequence, a public request for an information strategy, only the interests of large capital played a decisive role at this stage of the development of the domestic information space. The attention of financial groups to the media was due to the search for effective tools of political influence. As a result, almost all private media in Ukraine depended on “political” funding sources.

Key words: national information space, commercial media model, media monitoring.

Постановка проблеми у загальному вигляді полягає у необхідності комплексного аналізу створення коаліцій великого бізнесу та початку “великої приватизації”, коли, керуючись новими стратегічними завданнями, бізнес-групи націлюються на підпорядкування та використання ЗМІ виключно у власних інтересах, а приватизація, чи фактична реприватизація мас-медіа (особливо на регіональному рівні), зумовлена пошуком ефективних інструментів політичного впливу і не сприяла побудові ефективної комерційної моделі засобів масової інформації.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми підтверджує, що вивченню інформаційного простору України в 1994–2004 рр. з точки зору трансформаційних змін українського суспільства відведено вагомe місце в наукових працях відомих науковців, дослідників та експертів, зокрема О.Баранова, В.Бебика, І.Кураса, Т.Олексіюк, М.Онуфрійчука, П.Орленка, А.Плус,

О.Сидоренка, О.Чекмишева, І.Чижа, Т.Шевченка, В.Шкляра та багатьох інших.

Разом з тим заслуговують на увагу дослідження пріоритетних напрямів розвитку інформаційного права в Україні О.Баранова [1, с. 225–331]; окремих складових інформаційної системи держави М.Онуфрійчука [10]; законодавчого забезпечення підтримки діяльності журналістів І.Чижа [17]; актуальних питань євроінтеграційних векторів України В.Шкляра і А.Юричка [18, с. 226–264].

Особливий інтерес становлять окремі документи, а саме: заключний звіт Місії ОБСЄ/БДПІЛ зі спостереження за виборами Президента України 2004 р. [2]; довідка про періодичні видання, зареєстровані і перереєстровані Мінпресінформом та обласними комітетами у справах преси та інформації [4]; довідка про хід реєстрації та перереєстрації друкованих засобів масової інформації в Україні [5].

© Нестеряк Ю. В., 2018

У процесі дослідження було проаналізовано інформаційне законодавство України станом на 1 вересня 2008 р.: звіт про діяльність Міністерства інформації України у 1997 р. [9], матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України з проблем інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України [12].

Окремо досліджено особливості впровадження нормативно-правових актів України з питань функціонування Міністерства інформації України: рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин” [13]; діяльності міністерства України у справах преси та інформації [14].

Метою дослідження є науковий аналіз: розвитку інформаційного простору України в 1994–2004 рр., на який переважно впливала політична конкуренція фінансових груп; побудови комерційної моделі мас-медіа в Україні; ролі засобів масової інформації в політичних процесах цього періоду та аналізу висвітлення у вітчизняних ЗМІ президентських виборів у 2004 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. У січні 1994 р. на нараді з головними редакторами газет у Житомирі віце-прем’єр-міністр України з гуманітарної політики І.Курас визначає основні принципи нової державної інформаційної політики: “...це не тільки проголошення, а й створення матеріальних гарантій реалізації кожним громадянином України свого права на інформацію; законодавче забезпечення як свободи слова, так і гарантій проти зловживання цією свободою, монополізації засобів масової інформації; здійснення ефективного захисту національного інформаційного простору; сприяння конкурентоспроможності вітчизняних мас-медіа; міжнародному співробітництву в галузі інформаційного обміну. Тобто мова йде про забезпечення у нових умовах, поряд із політичним та економічним, інформаційного суверенітету України” [8, с. 2].

Цитуючи академіка Б.Патона, високопосадовець озвучує стратегічну проблему вітчизняного державного управління того часу: “Відсутність розвиненої інформаційної інфраструктури в Україні не дозволяє належним чином оцінити стан економіки країни, чітко визначити цілі та шляхи реалізації суспільно-економічних реформ, що є однією з причин помітного зниження ефективності управління процесами суспільного розвитку та подальшого поглиблення кризи” [8, с. 3].

Тим часом правонаступник Державного комітету України по пресі – Державний комітет України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження, продовжуючи протягом 1993–1994 рр. реєстрацію та перереєстрацію періодичних друкованих засобів масової інформації, створює комп’ютерну базу даних друкованих ЗМІ України [5, с. 1–7].

Фахівці Держкомвидаву відзначають, що коли до прийняття Закону “Про друковані засоби масової інформації (преси) України” найвищу активність в реєстрації (перереєстрації) друкованих ЗМІ виявляли Ради народних депутатів та промислові підприємства, то з прийняттям Закону на перший план вийшли комерційні структури та приватні особи, а за тематикою домінують інформаційно-рекламні видання.

Створене наприкінці 1994 р. Міністерство у справах преси та інформації згідно з Положенням, затвердженим Указом Президента України від 2 січня 1995 р. № 9/95, ставши правонаступником ліквідованих Держкомвидаву та Держкомтаємниць, усе ще “бере участь у виробленні державної політики у сфері преси, книговидавання і книгорозповсюдження”, але разом з тим є центральним органом державної виконавчої влади, який здійснює “створення і захист національного інформаційного простору, забезпечує інформаційну безпеку, сприяє підвищенню ролі засобів масової інформації у розбудові незалежної демократичної України, духовному відродженню народу України, розвитку суспільного життя” [14, с. 2].

За даними Мінпресінформу, на 1 січня 1996 р. в Україні було зареєстровано вже 4824 періодичних друкованих видання, з яких: 3638 газет, 881 журнал, 125 бюлетенів, 43 альманахи, 107 збірників, 27 додатків та три календарі [4, с. 1]. У своїй доповіді на науково-практичній конференції “Преса і книговидавання – важливі складові інформаційної системи держави” міністр у справах преси та інформації М.Онуфрійчук визначав одним з основних напрямів державної політики у сфері формування національного інформаційного простору зміцнення правових, фінансово-економічних і матеріально-технічних основ інформаційної діяльності [10, с. 8].

Уперше на рівні міністра озвучена необхідність прийняття Закону України “Про національний інформаційний простір”, який, поряд із теоретичними дефініціями, чітко визначив би гарантії прав виробників та споживачів інформаційної продукції в Україні, основні напрями державної політики у сфері національного інформаційного простору та інші актуальні питання [10, с. 10].

Указами Президента України “Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України” від 25 липня 1996 р. № 596/96 та “Про Міністерство інформації України” від 13 листопада 1996 р. № 1061/96 правонаступником ліквідованого Мінпресінформу стало Міністерство інформації України, якому підпорядковувалися Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держтелерадіо), Державне інформаційне агентство України (ДІНАУ), Комітет у справах преси та інформаційних комунікацій при Раді Міністрів АР Крим (яке не підпорядковувалось Мінпресінформу України), комітети інформації обласних держадміністрацій. У сфері управління Мінінформу на 1 січня 1997 р. була 61 організація, серед яких: державні видавництва, поліграфічні підприємства, оптові підприємства матеріально-технічного постачання, книгорозповсюдження, науково-дослідні інститути та інші організації загальною чисельністю понад 12 тис. працівників. Указом Президента України № 160/97 “Питання Міністерства інформації України” від 19 лютого 1997 р. затверджено Положення про Міністерство інформації України [11].

Варто зазначити, що проблеми інформаційної політики є і в юрисдикції Ради національної безпеки і оборони України. Відповідно до Указу Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 1997 р. “Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин” Кабінет Міністрів України, і найперше – Міністерство інформації та Національна рада з питань телебачення і радіомовлення починають відпрацьовувати низку масштабних завдань щодо стратегічних напрямів і цілей державної інформаційної політики [13].

Зокрема, уперше було поставлене завдання розробити і затвердити державну програму здійснення інформаційної політики та розвитку національного інформаційного простору з урахуванням наявного соціально-економічного, науково-технічного і промислово-виробничого потенціалу держави, її матеріально-технічних, трудових та інформаційних ресурсів; здійснити розрахунки щодо обсягів фінансування, необхідних для реалізації цієї програми, передбачити частину витрат за рахунок державних коштів та включити відповідні витрати до Державного бюджету України на 1998 р.

Згідно з даними комп’ютерного банку Міністерства інформації наприкінці 1997 р. в Україні було зареєстровано 5700 періодичних друкованих

видань. Із них 3645 видань із місцевою сферою розповсюдження – дві третини загальної кількості. Переважна більшість (72,4%) – газети, решта – журнали та видання журнального типу. Серед засновників нових видань лідирували комерційні структури та приватні особи [9, с. 7].

Це зумовлено ще й тим, що Свідоцтво Мінінформу про реєстрацію періодичного друкованого ЗМІ не надавало (і не надає) права юридичної особи. Відтак, щоб відкрити власний рахунок і набути юридичної самостійності, редакції необхідно пройти реєстрацію суб’єкта підприємницької діяльності.

Фахівці Мінінформу виявили серйозні зміни, що відбулися і в телерадіоінформаційному просторі держави. З майже 500 теле- і радіоорганізацій лише 28 – державних, з яких 26 – обласні й регіональні. Структурувалися три загальнонаціональні телеканали і український телеефір поділили три незалежні одна від одної структури: перший канал – УТ-1, другий – “Студія 1+1”, третій – “Інтер” [9, с. 11].

Національна радіокомпанія України в 1997 р. транслувала три диференційовані за формою і змістом програми внутрішнього мовлення та передачі всесвітньої служби українського радіо загальним обсягом 94,5 години на добу. Всесвітня служба радіо України – державний радіоканал для інформування світової громадськості про внутрішню і зовнішню політику України та задоволення інформаційних потреб українців за кордоном вела передачі українською, англійською, німецькою та румунською мовами загальним обсягом 31,8 години на добу [9, с. 14–15].

Законом України “Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення” від 23 вересня 1997 р. визначено правові засади новоствореного державного регулятора як “конституційного, постійно діючого, колегіального, наглядового та регулюючого державного органу в галузі телерадіомовлення” [1, с. 125]. Саме на Національну раду згідно із Законом покладено відповідальність за “розробку та реалізацію Плану розвитку телерадіоінформаційного простору, впровадження нових технологій і проведення досліджень щодо користування радіочастотним ресурсом” [1, с. 137].

З 1997 р. започатковано практику проведення у Верховній Раді України парламентських слухань “Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи” за участю народних депутатів України, представників органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, творчих спілок та інших громадських організацій, працівників

засобів масової інформації та науковців. Уже в рекомендаціях перших парламентських слухань ідеться про “факти відкритого ігнорування і порушення законів, існування цензури (відкритої і прихованої), яка спрямовується не на захист основоположних державних інтересів, а на захист інтересів та іміджу окремих політичних сил та політиків [15, с. 4].

Міжнародного розголосу набули парламентські слухання “Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України”, проведені 16 січня 2001 р. за участю спостерігачів моніторингового комітету Ради Європи із забезпечення прав людини. Постановою Верховної Ради України про підсумки цих парламентських слухань “визнано незадовільним стан справ у сфері забезпечення діяльності засобів масової інформації, свободи слова і дотримання прав громадян на вільний доступ до інформації” [12, с. 178].

У відповідь на загрозову ситуацію у сфері забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина та гарантій права засобів масової інформації на вільне виконання своїх професійних обов’язків, зумовлену запровадженням політичної цензури, на парламентських слуханнях “Суспільство, ЗМІ, влада: свобода слова і цензура в Україні” в грудні 2002 р. запропоновано запровадження в Україні парламентського Уповноваженого зі свободи слова. А парламентські слухання в грудні 2003 р. розглянули стратегію розвитку телерадіоінформаційного простору України та перспективи діяльності Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Держкомтелерадіо, Держкомзв’язку та інформатизації. Слухання визначили принципово нову законодавчу модель управління телерадіоінформаційною галуззю у світлі вимог інформаційного суспільства та європейського вибору України [6, с. 13].

З 1 січня 1998 р. формально вступив у дію Закон України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” [7, с. 138–148]. Згідно з досягнутим компромісом (два президентських вето на прийняття Закону) Кабінет Міністрів України нормативним урядовим актом мав визначити механізм, методику та порядок реалізації положень і норм Закону. Проте голова Комітету з питань свободи слова та інформації Верховної Ради України І.Чиж у вересні 1998 р. констатує відсутність невідкладних підзаконних нормативних рішень українського уряду та звинувачує Міністерство інформації України в репресивних діях проти вітчизняних ЗМІ, зокрема зупинці друку газети “Правда

Украины” наказом міністра З.Кулика від 28 січня 1998 р. № 7 [17, с. 4].

Таке відкрите протистояння частково пояснювалося загостренням політичної боротьби в Україні у зв’язку з наближенням чергових президентських виборів. У 1994–1998 рр., на думку вітчизняних дослідників та експертів, на інформаційний простір в Україні переважно впливала політична конкуренція між Президентом (урядом) та українським парламентом, а точніше між Президентом та опозицією в парламенті [3, с. 8].

Після президентських виборів в Україні на початку 2000 р. утворюється пропрезидентська парламентська більшість, яку склали групи депутатів під керівництвом так званих олігархів – людей, які контролюють не тільки фінансово-промислові та політичні, а й медіа-ресурси. Ліва опозиція втратила останні владні важелі (місця в керівництві Верховної Ради України, посади голів парламентських комітетів тощо), а відтак доступ до ЗМІ лівої опозиції став мінімальним. Тому ще з 1999 р. з боку вітчизняних та міжнародних правозахисних організацій лунає серйозна критика на адресу української влади в тому, що в країні належним чином не виконуються норми Конституції та законодавства України, що стосуються свободи слова, а незалежна міжнародна організація “Комітет із захисту журналістів” (США) взагалі назвала керівництво України серед десяти найбільших ворогів преси. Практична відсутність опозиції стосується не тільки загальнодержавного рівня. Домінування одного владного (фінансово-промислового) угруповання, яке контролює або ж впливає практично на весь місцевий бізнес, відзначається експертами у переважній більшості регіонів України [3, с. 9].

В окремих областях міжрегіональні політично-бізнесові групи намагаються змагатися з місцевими, тож саме через це змагання експерти відносно високо оцінювали умовний рівень свободи слова, зокрема в Криму, Запорізькій та Черкаській областях. Цікавим прикладом того часу був конфлікт між губернатором Одеської області і мером Одеси, що давало змогу місцевим мас-медіа вести себе відносно незалежно, або, принаймні, обирати ту чи іншу сторону. Незавершеність приватизації, а часом фактична реприватизація мас-медіа (особливо на регіональному рівні) не сприяла і побудові ефективної комерційної моделі мас-медіа в Україні. Більшість дослідників зішлася на тому, що за будь-яких обставин редакція видання чи телеканалу насамперед залежала від інвесторів, а вже потім – від органів державної влади [3, с. 5].

Водночас всі інвестори пов'язані інтересами саме з державною виконавчою владою або ж певною мірою залежали від неї. Українські громадяни, не маючи змоги платити реальну ціну за медійні послуги, не мали жодних реальних важелів, щоб впливати на редакційну політику вітчизняних ЗМІ, а відтак – на повноту, достовірність, об'єктивність та якість інформації. Вітчизняні та зарубіжні експерти характеризують цей період створенням коаліцій великого бізнесу та початком “великої приватизації”, а отже, керуючись новими стратегічними завданнями, бізнес-групи націлюються на підпорядкування медіа-поля та використання мас-медіа у власних інтересах [3, с. 5].

Завершенням цього періоду розвитку національного інформаційного простору, на наше переконання, стало висвітлення у вітчизняних засобах масової інформації президентських виборів у жовтні–грудні 2004 р. та “помаранчева революція” – кампанія протестів, мітингів, страйків та інших актів громадянської непокорі в Україні. За експертними оцінками Місії ОБСЄ/БДПІЛ зі спостереження за виборами, на цей момент в Україні було зареєстровано близько 1200 теле- і радіокомпаній та близько 15 тис. друкованих видань. Найважливішим і найвпливовішим джерелом новин та інформації Місія вважала телебачення, зауважуючи, що загальнодержавне покриття мав лише один державний телеканал – УТ-1. Два найбільші приватні телеканали “1+1” та “Інтер” транслювалися на близько 95% території України, а 44 інші важливі приватні телеканали, зокрема “ІСТV”, “СТБ”, “Новий канал”, “ТРК Україна” (з головним офісом у Донецьку) транслювалися у великих містах; а також опозиційний “5 канал”, який охоплював приблизно 35–40% країни. Майже всі регіонах мали регіональні телеканали. Існували також велика кількість державних та приватних друкованих засобів масової інформації, які здебільшого розповсюджувалися в містах і надавали читачам різні точки зору [2, с. 24].

У Заключному звіті Місії ОБСЄ/БДПІЛ зі спостереження за виборами (МСВ) висловлювалася стурбованість щодо жорсткого контролю за політичним змістом новин на основних телевізійних каналах через випуск так званих “темників”, які містили вказівки редакторам щодо трактування подій, їх висвітлення, або замовчування. Стверджувалося, що темники, які почали з'являтися після парламентських виборів 2002 р., видавалися державними органами. Темники обмежували доступ громадськості до збалансованої інформації і, фактично, були своєрідною формою цензу-

ри, забороненої ст. 15 Конституції України. Хоча МСВ не мала змоги перевірити твердження про те, що темники видавалися органами державної влади, місія провела детальний аналіз новин у прайм-тайм, присвячених подіям усередині країни на УТ-1, “Інтері” та “1+1” до першого туру виборів. Цей аналіз виявив, що майже 43% новин подавалися в підозріло подібній манері. Це поставило під питання редакційну свободу цих каналів і стало однією з причин протестів журналістів [2, с. 25].

До першого і другого турів голосування до спостерігачів надходила інформація про те, що незалежні ЗМІ, особливо в регіонах, стикалися з низкою перешкод, у тому числі з проблемами щодо друку й розповсюдження продукції, а також з випадками серйозного залякування. Перед першим туром виборів у 16-ти областях до спостерігачів надходила інформація про те, що деяким кандидатам було відмовлено в доступі до місцевих засобів масової інформації. В 11-ти областях мали місце твердження про перешкоджання діяльності проопозиційних ЗМІ з боку місцевих органів влади. У 21 області повідомлялося про упередженість місцевих засобів масової інформації [2, с. 28–29].

25 жовтня 2004 р. працівники “5-го каналу” розпочали страйк із голодуванням, вимагаючи, щоб влада перестала переслідувати їх канал і щоб суди скасували свої рішення. Страйк із голодуванням було припинено 2 листопада, після того, як всі їхні вимоги було задоволено. 28 жовтня більш ніж 40 журналістів телевізійних каналів “Інтер”, “ІСТV”, “Новий канал” та “НТН” підписали заяву проти цензури на їх телевізійних каналах, звинувативши владу та деяких власників і менеджерів телеканалів у тому, що вони “прагнуть замовчувати важливі події або перекручують їх сутність”. З подібних причин звільнилися 7 журналістів із телеканалу “1+1”. До кінця листопада цю заяву підписали 346 журналістів із різних телеканалів. Ще 13 журналістів програми новин УТ-1 підготували проект “Угоди про редакторську політику”, спрямованої на забезпечення повного, точного та збалансованого висвітлення новин і обмеження тиску на журналістів чи керівництво телекомпанії. Проте керівництво телекомпанії відмовилося підписати цей документ [2, с. 25–26].

У підсумку, на переконання українського науковця В.Шкляра, зміст виборчої кампанії президентських виборів 2004 р. засвідчив один невітніший факт – у нашій країні не склалася раціональна система політичної комунікації, а між претендентами на владу відсутній консенсус

щодо правил чесної конкуренції за голоси виборців [18, с. 259].

Специфіка виборчих кампаній в Україні полягає в тому, що боротьба за голоси виборців ведеться в основному на персональному полі й у змістовому плані дуже часто є ніщо інше, як взаємне “обливання брудом” борців за владу. Разом з тим влада і засоби масової інформації прагнуть до єдності через потреби до самоорганізації і саморозвитку, переконаний дослідник, а їхні складові підсистеми, реагуючи на зміни зовнішнього середовища, трансформуються самі та модернізують систему в цілому. Яскравою ілюстрацією цього став “медіа-бунт” телеканалів “1+1”, “Інтер”, “УТ-1”, журналісти яких відстоювали і відстояли право на своєчасну, точну, об’єктивну інформацію. Відбулося реальне саморегулювання журналістської спільноти [18, с. 259].

Висновки до пропонованого дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. За відсутності суспільного інтересу та, як наслідок, суспільного запиту на інформаційну стратегію вирішальну роль на цьому етапі (1994–2004 рр.) розвитку вітчизняного інформаційного простору відігравали виключно інтереси великого капіталу. Увага фінансових груп до засобів масової інформації була зумовлена пошуком ефективних інструментів політичного впливу. У результаті практично всі приватні засоби масової інформації в Україні залежали від “політичних” джерел фінансування. Неприродно велику роль ЗМІ в політичних процесах того періоду можна пояснити також нерозвиненістю партійної системи та інститутів громадянського суспільства в Україні, становлення якого, на наш погляд, розпочалося саме з масштабних громадських протестів у листопаді 2004 р.

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Пріоритетні напрями розвитку інформаційного права в Україні / О. А. Баранов // *Держава і право*. – 2011. – Вип. 52. – С. 225–231.
2. Вибори Президента України 31 жовтня, 21 листопада та 26 грудня 2004 р. : заключний звіт Місії ОБСЄ/БДІПЛ зі спостереження за виборами. – Варшава, 11 травня 2005 р. – 56 с.
3. Все про медіа регіонів України в рамках проекту “Громадська експертиза. Свобода слова”. – Київ, 2000. – 152 с.
4. Довідка про періодичні видання, зареєстровані та перереєстровані Мінпресінформом та обласними комітетами у справах преси та інформації : станом на 1 січ. 1996 р. / [виконавець А. М. Плус]. – Київ, 1996.

Комплексний моніторинг українських центральних та регіональних засобів масової інформації з початку вересня по 20 листопада 2004 р., який здійснювали Місія ОБСЄ/БДІПЛ зі спостереження за виборами та вітчизняні громадські організації, зокрема Комітет виборців України, Асоціація “Спільний простір” та ін., дав підстави стверджувати, що практично всі засоби масової інформації висвітлювали виборчий процес необ’єктивно, схилившись на користь окремого кандидата.

У результаті Постановою від 3 грудня Верховний Суд України визнав недійсними результати другого туру президентських виборів, встановивши, серед іншого, що “передвиборча агітація з використанням засобів масової інформації проводилася без дотримання принципу рівних умов і всупереч порядку, установленому законом” [16].

Продовження комплексного моніторингу українських ЗМІ у грудні 2004 р. засвідчило, що в країні відбулися суттєві зміни у висвітленні засобами масової інформації політичного життя та виборів. А Місія ОБСЄ/БДІПЛ ще тоді рекомендувала українській владі трансформувати державне теле-радіомовлення в незалежне громадське мовлення.

Темою *подальших досліджень* може стати аналіз наступного періоду розвитку національного інформаційного простору, що відзначався спробами інтеграції українського суспільства в інформаційне суспільство Європейського Союзу, початком створення системи управління національними інформаційними ресурсами, гармонізацією існуючих та розробленням нових нормативно-правових актів про інформацію і зв’язок в Україні відповідно до вимог ЄС, намаганнями сформувати стратегію та основи державної інформаційної політики та підтримки розвитку українського сегмента мережі Інтернет.

References

1. Baranov, O.A. (2011), “Priority directions of the development of information law in Ukraine”, *Derzhava i pravo*, vol. 52, pp. 225–231.
2. (2005), *Vybory Prezydenta Ukrainy 31 zhovtnia, 21 lystopada ta 26 hrudnia 2004 r.: Zakliuchnyj zvit Misii OBSYe/BDIPL zi sposterezhenia za vyboramy* [Elections of the President of Ukraine October 31, November 21, and December 26, 2004: Final Report of the OSCE / ODIHR Election Observation Mission], Warsaw, Poland.
3. (2000), *Vse pro media rehioniv Ukrainy v ramkakh proektu “Hromads’ka ekspertyza. Svoboda slova”* [All about the media regions of Ukraine in the framework of the project “Public Expertise. Freedom of speech”], Kyiv, Ukraine.
4. Plus, A.M. (executor) (1996), *Dovidka pro periodychni vydannia, zareiestrovani ta perereiestrovani Minpresinformom ta oblasnymi komitetamy u spravakh presy ta informatsii: stanom na 1 sich. 1996 r.* [Reference on periodicals, registered and re-registered by the Ministry of Pressinform and regional

5. Довідка про хід реєстрації та перереєстрації друкованих засобів масової інформації в Україні / [виконавець П. П. Орленко]. – Київ, 1994.
6. Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікаційних послуг : спец. вид. до 7-ї Європ. міністер. конф. з питань політики у сфері засобів масової інформації. – Київ, 2005. – 120 с.
7. Інформаційне законодавство України : станом на 1 верес. 2008 р.) / за ред. Т. Шевченка, Т. Олексіюк ; упоряд. Т. Бондаренко. – Київ, 2008. – 356 с.
8. Матеріал для виступу Віце-прем'єр-міністра України І. Ф. Кураса на нараді з головними редакторами газет у Житомирі 12–13 січня 1994 р. – Київ, 1994.
9. Міністерство інформації України : звіт про діяльність у 1997 р. – Київ, 1997. – 52 с.
10. Онуфрійчук М. Я. Преса і книговидання – важливі складові інформаційної системи держави / М. Я. Онуфрійчук. – Київ, 1996. – 15 с.
11. Питання Міністерства інформації України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 19 лют. 1997 р. № 160/97 // Портал ЛІГА:ЗАКОН. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U160_97.html.
12. Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України : матеріали парлам. слухань у Верхов. Раді України 16 січ. 2001 р. – Київ : Парлам. вид-во, 2001. – 187 с.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 лип. 1997 р. № 663/97. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663/97>.
14. Про Положення про Міністерство України у справах преси та інформації [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 2 січ. 1995 р. № 9/95. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/9/95>.
15. Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи : матеріали парлам. слухань у Верховній Раді України 10 квіт. 1997 р. – Київ : Парлам. вид-во, 1997. – 136 с.
16. Текст Постанови Верховного Суду [Електронний ресурс] // ІНТЕРФАКС-Україна, п'ятниця, 3 груд. 2004 р., 18:55 // Укр. правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2004/12/3/3004988/>.
17. Чиж І. Уряд ігнорує закон про підтримку журналістів / Іван Чиж // Голос України. – 1998. – 4 верес. – № 169 (1919).
18. Шкляр В. І. Вектори часу / В. І. Шкляр // Україна на шляху до Європи : наук. вид. / упоряд. : В. І. Шкляр, А. В. Юричко. – Київ : Етнос, 2006. – С. 226–264.
- press and information committees: as of January 1, 1996], Kyiv, Ukraine.
5. Orlenko, P.P. (1994), Dovidka pro khid reiestratsii ta pererei-stratsii drukovanykh zasobiv masovoi informatsii v Ukraini [Reference on registration and re-registration of printed mass media in Ukraine], Kyiv, Ukraine.
6. (2005), Intehratsiia i riznomanitnist': novi tendentsii polityky Ukrainy v sferi masovoi informatsii ta novykh komunikatsiynykh posluh [Integration and Diversity: New Trends in Ukraine's Mass Media and New Communication Services], Spetsial'ne vydannia do 7-oi Yevropejs'koi ministrs'koi konferentsii z py-tan' polityky u sferi zasobiv masovoi informatsii [Special edition of the 7th European Ministerial Conference on Mass Media Policy], Kyiv, Ukraine.
7. Shevchenko, T., Oleksiuk, T. and Bondarenko, T. (compiler) (2008), Informatsijne zakonodavstvo Ukrainy: stanom na 1 veres. 2008 r. [Information Legislation of Ukraine: as of 1 Sep-tember, 2008], Kyiv, Ukraine.
8. (1994), Material dlia vystupu Vitse-prem'ier-ministra Ukrainy I. F. Kurasa na naradi z holovnymy redaktoramy hazet u Zhy-tomyri 12–13 sichnia 1994 r. [The material for the speech of Vice Prime Minister of Ukraine I.F. Kuras at a meeting with chief editors of newspapers in Zhytomyr January 12-13, 1994], Kyiv, Ukraine.
9. Ministry of Information of Ukraine (1997), Zvit pro diial'nist' u 1997 r. [Activity report in 1997], Kyiv, Ukraine.
10. Onufrijchuk, M.Ya. (1996), Presa i knyhovydannia – vazhlyvi skladovi informatsijnoi systemy derzhavy [Press and book publishing are important components of the state infor-mation system], Kyiv, Ukraine.
11. The President of Ukraine (1997), Decree “Issues of the Ministry of Information of Ukraine” of 19February 1997 No. 160/97, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U160_97.html (Accessed 12 January 2018).
12. (2001), Problemy informatsijnoi diial'nosti, svobody slova, do-trymannia zakonnosti ta stanu informatsijnoi bezpeky Ukrainy: materialy parlaments'kykh slukhan' u Verkhovnij Radi Ukrainy 16 sich. 2001 r. [Problems of information activity, freedom of speech, observance of law and the state of information se-curity of Ukraine: materials of parliamentary hearings in the Verkhovna Rada of Ukraine 16 January, 2001], Parliamentary Publishing House, Kyiv, Ukraine.
13. The President of Ukraine (1997), Decree “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine “On urgent measures to streamline the implementation of the state information policy and improve the state regulation of information relations” of 21 July 1997 No. 663/97, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663/97> (Accessed 12 January 2018).
14. The President of Ukraine (1995), Decree “On the Regula-tion on the Ministry of Ukraine for Press and Information” of 02 January 1995 No. 9/95, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/9/95> (Accessed 10 January 2018).
15. (1997), Svoboda slova v Ukraini: stan, problemy, perspe-ktivvy: materialy parlaments'kykh slukhan' u Verkhovnij Radi Ukrainy 10 kvitnia 1997 r. [Freedom of speech in Ukraine: state, problems, prospects: materials of parliamentary hear-ings in the Verkhovna Rada of Ukraine April 10, 1997], Par-liamentary Publishing House, Kyiv, Ukraine.
16. Ukrains'ka pravda (2004), “Text of the Supreme Court's ruling”, available at: <http://www.pravda.com.ua/articles/2004/12/3/3004988/> (Accessed 20 January 2018).
17. Chyzh, I. (1998), “The government ignores the law to support journalists”, Holos Ukrainy, 4 September 1998, No. 169 (1919).
18. Shkliar, V.I. (2006), “Vectors of time”, in: Shkliar, V.I. and Yurychko, A.V. (compilers) (2006), Ukraina na shliakhu do Yevropy [Ukraine on the way to Europe], Etnos, Kyiv, Ukraine, pp. 226–264.